

Edi Vrečko

TRUBARJEVI NEMŠKI PREDGOVORI
V SLOVENSKI OBJAVI

Med *Zbranimi deli* Primoža Trubarja je za leto 2011 predvidena, za zdaj samo v digitalni obliki, tudi posebna izdaja vseh Trubarjevih nemških predgovorov, objavljenih v slovenskih protestantskih tiskih ter v hrvaških knjigah v glagolski in cirilski pisavi. Vseh Trubarjevih nemških predgovorov je 24, od tega 14 v njegovih slovenskih knjigah ter po 5 v knjigah, tiskanih v glagolici in cirilici. Doslej so izšli nepopolni prevodi Trubarjevih nemških predgovorov v slovenski jezik,¹ vendar še niso bili zbrani in objavljeni z diplomatičnimi transkripcijami v nemškem jeziku.²

Kakor je bilo v tistem času, v 16. stoletju, v navadi, se je tudi Primož Trubar v svojih tiskih s posvetili in predgovori obračal na znamenite in vplivne ljudi pa tudi na preproste bralce. Karl Schottenloher v svoji študiji o posvetilih v knjigah 16. stoletja kot povod za tovrstne predgovore navaja: »Enega od glavnih vzrokov je treba iskati v stopnjevani humanistični želji po uveljavitvi. Drugi motiv je povečana želja po sporočilnosti, ki je z uvedbo knjigotiska doživela silen vzpon. Še močnejši vpliv bi lahko imela želja avtorja ali izdajatelja, da si pridobi sponzorja ali zaščitnika, ki bi namenjeno mu objavo s svojim imenom kril in posvetilo s kakršnokoli protiuslugo, priporočilom, daritvijo ali častnim plačilom poplačal. Na tej točki se torej prepletata snubljenje in nagrada s posvetilom.«³ Posebej so

- 1 M. Rupel, *Slovenski protestantski pisci*. Ljubljana 1934. 1966.
- 2 Nemške predgovore k slovenskim protestantskim tiskom 16. stoletja je pripravil O. Sakrausky. *Primus Truber Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*. Wien 1989.
- 3 K. Schottenloher. *Die Widmungsvorrede im Buch des 16. Jahrhunderts*, Aschen-dorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster 1953, 175.

za razmere, v katerih so nastajale prve slovenske knjige, to je v glavnem prevodi svetopisemskih in drugih verskih tekstov, pomembni Trubarjevi nemški predgovori, ki jih je posvečal vplivnim in pomembnim osebam svojega časa pa tudi preprostem nemško govorečemu bralcu – *Den Gottseligen Khristen*, pobožnim kristjanom. Med veljaki tistega časa, ki jim je Trubar posvečal svoje nemške predgovore in knjige, so tako kranjski plemiči kot nemški vojvode, knezi in kralji. Namen teh predgovorov je bil vsekakor v prvi vrsti pri naslovljencih vzbuditi zanimanje za prizadevanja, da bi dotlej pismeno nerazviti, pa tudi sicer revni in manj razviti ter od Turkov ogroženi južnoslovanski narodi, Slovenci, Hrvati in Srbi prek *Biblije* dobili in razvili svojo lastno književnost in s tem narodno identiteto. V predgovorih, s katerimi posveča svoje knjige vodilnim nemškimi plemičem, gre seveda tudi za poziv k pomoči ali donaciji pri izvedbi predvidenega prevajanja in tiskanja slovenskih ter glagolskih in cirilskih knjig, pa tudi za zahvalo za že izkazano pomoč ali preprosto za seznanjanje nemškega vernika s položajem v slovenskih, hrvaških in drugih južnoslovanskih deželah. Nemški predgovori in posvetila, ki so namenjeni preprostem bralcu ali domačim plemičem, ki so kakorkoli vplivali na Trubarjevo duhovno delo, pa so Trubarjeva osebna posvetila znancem ali svojim rojakom – *lubim Slovencom*. Posebno zanimivo je Trubarjevo posvetilo v knjigi *Svetega Pavla lystuvi* iz leta 1567, saj je bilo naslovljeno na žene in dekleta – tudi nemško govoreče – da bi posredovale in širile božjo besedo tudi drugim.⁴

Prevajanje nemških besedil spremljajo nekatere težave zaradi arhaične nemščine, ki jo je govoril in pisal Primož Trubar. Sam je zapisal, da nemščine ne obvlada povsem dobro, kar pa ne drži popolnoma, saj v primerjavi s pisanjem nemško govorečih piscev 16. stoletja, na primer v pismu Ivana Ungnada nemškemu knezom in mestom 14. septembra 1561,⁵ ni posebnih razlik. Kot težavo pri prevajanju lahko omenimo, na primer, dolžino stavkov, uporabo oziroma neuporabo ločil po današnjih pravilih, posebnost nekaterih

4 F. Krajnc-Vrečko. Antropološka sporočilnost Trubarjevih posvetil in predgovorov, v: *Stati inu obstati* (2008) št. 7-8, 30-41.

5 O. Sakrausky, n. d., 136-142.

besed, ki v sodobnem nemškem jeziku niso več v rabi ali se izgovarjajo in pišejo drugače itd.

Za transkripcijo in prevajanje so bile v glavnem uporabljane kopije iz razpoložljivih originalnih tiskov ali faksimilov, za kar gre zahvala rokopisnemu oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in dr. Faniki Krajnc Vrečko, ki je material tam posnela. Delno so bili uporabljeni prepisi Oskarja Sakrauskyga iz že omenjene knjige, v kateri so prvič sistematično objavljeni vsi nemški predgovori in posvetila slovenskih protestantov 16. stoletja. O tej knjigi je Marijan Smolik zapisal, da »je manj verjetno izpolnljiva želja, da bi tudi bogato gradivo, ki je v prikazani nemški knjigi zbrano o naših piscih 16. stoletja, njihovih knjigah, nemških predlogah zanje in njihovih avtorjih, o naslovljencih posvetil in o doslej objavljeni nemški in slovenski strokovni literaturi, postala dostopna tistim, ki nemščine ne obvladajo. Vsekakor bo škoda, če bogata knjiga pri nas ne bo bolj znana in uporabljena.«⁶ Ob izidu Trubarjevih prevedenih predgovorov se torej ta želja deloma izpolnjuje.

Trubarjevi nemški predgovori so prav tako kakor njegova pisma izrednega pomena za celostno poznavanje Trubarjevega opusa, saj preko njih komunicira tako s preprostim bralcem – vernikom kakor tudi z najvplivnejšimi osebami v tedanjih nemških deželah, ki so precej prav na podlagi Trubarjevega neposrednega obračanja nanje osebno ne samo moralno temveč, tudi finančno podpirale in s tem v veliki meri omogočale izvedbo njegovega za Slovence in Južne Slovane neprecenljivega dela.

Trubarjevi nemški predgovori k slovenskim tiskom so v knjigah: **Catechismus in der Windischen Sprach** (Katekizem v slovenskem jeziku), Tübingen 1550. Kratek nemški predgovor je namenjen bralcu (*lieber Leser*) kot navodilo za branje slovenskega jezika.

Ta prvi deil tiga noviga testameta, Tübingen 1557. Posvetilo je namenjeno: »Pobožnim kristjanom katerega koli stanu, ki prebivajo v deželi Kranjski, Spodnještajerski, Koroški, na Krasu, v Istri ali slovenski mejni krajini.«

6 M. Smolik, Komentirana izdaja nemških predgovorov in posvetil v slovenskih in hrvaških knjigah 16. stoletja, v: *BV* 49 (1989), 379.

Ta drugi deil tiga noviga testamenta, Tübingen 1560. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu knezu in gospodu, gospodu Maksimilijanu, kralju češkemu, nadvojvodi avstrijskemu, vojvodi burgundskemu, zgornje- in spodnješlezijškemu, grofu moravske marke, grofu tirolskemu itd.«

Register und summarischer Inhalt, Tübingen 1561. Posvetilo je namenjeno: »Krščanskemu, plemenitemu in blagorodnemu gospodu, gospodu Ivanu Ungnadu, sovneškemu baronu, njegovega veličanstva rimskega cesarja svetniku itd.« Knjiga je edina Trubarjeva knjiga, ki v celoti napisana v nemškem jeziku.

Articuli oli deili, te prave stare vere kerszhanske, Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu, visokorodnemu krščanskemu knezu in gospodu, gospodu Krištofu, vojvodi würtembergskemu in teškemu, grofu mümpelgardskemu itd.«

Ta Celi Psalter Davidou, Tübingen 1566. Posvetilo je namenjeno: »Blagorodnim, plemenitim, zlahtnim, častitim, spoštovanim in modrim gospodom, grofom, baronom, vitezom, plemičem, meščanom in vsem vernim kristjanom, naklonjenim augsburški veroizpovedi, ki prebivajo v deželi Kranjski, na Spodnještajerskem in Koroškem, v Goriški grofiji, Slovenski marki, Metliki, na Krasu ter v Istri.«

Ta celi katehismus, s kratko zastopno izlago, Tübingen 1567. Posvetilo je namenjeno: »Plemenitega, hrabrega viteza, gospoda Jošta Gallenberga od Podpeči, nekdanj rimsko cesarskega veličanstva ter presvetlega kneza, pokojnega svetnika in deželnega upravitelja na Kranjskem itd., najmlajšemu sinu, plemenitemu gospodiču Gabrielu Gallenbergu itd.«

Svetiga Pavla lystuvi, h tim Efeseriem ... Tübingen 1567. Posvetilo je namenjeno: »Vsem visoko in blagorodnim, plemenitim, častitim in pobožnim ženam, vdovam ter devicam, ki prebivajo v kneževinah Kranjski, Spodnje Štajerski in Koroški, v Goriški grofiji itd.«

Eni psalmi, ta celi catehismus, Tübingen 1567. Posvetilo je namenjeno: »Plemenitemu in krepostnemu junckerju Juriju Khislu s Fužin in Razborja, zastavnemu gospodu v Višnji gori itd.«

Ta celi catehismus, eni psalmi, Tübingen 1574. Posvetilo je namenjeno: »Plemenitemu in krepostnemu mlademu gospodu Ju-

riju Khislu od Fužin in Razborja, dednemu dvornemu kletarju knežje grofije v Gorici, zastavnemu gospodu v Višnji gori itd.«

Catehismus z dveima izlagama, Tübingen 1575. Posvetilo je namenjeno: »Plemenitemu in cenjenemu mlademu gospodu Francetu Juriju plemenitemu baronu Reinu stermolskemu.«

Noviga testamenta pusledni deil, Tübingen 1577. Posvetilo je namenjeno: »Blagorodnim in plemenitim gospodom ter gospodičem, gospodu Krištofu baronu turjaškemu in nadliškemu, dednemu komorniku na Kranjskem in v Slovenski marki, zastavnemu gospodu na Čušperku, ta čas upravitelju deželnega glavarstva na Kranjskem itd.; gospodu Andreju turjaškemu, gospodu na Šumberku, Žužemberku in Mirni, dednemu maršalu na Kranjskem in v Slovenski marki; mladima gospodoma Francu Gallu od Jame in Podpeči ter Jakobu Gallu od Knežje poti in Podpeči.«

Ta celi catehismus, eni psalmi, Ljubljana 1579. Posvetilo je namenjeno: »Plemenitemu in krepostnemu mlademu gospodu Juriju Khislu od Fužin in Razborja, dednemu dvornemu kletarju knežje grofije v Gorici, zastavnemu gospodu v Višnji gori itd.«

Ta celi novi testament, Tübingen 1582. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu visokorodnemu krščanskemu knezu in gospodu würtemberškemu, gospodu Ludviku, vojvodi würtemberškemu in teškemu, grofu mümpelgartskemu itd.«

rubarjevi nemški predgovori v hrvaških glagolskih in ciriličnih izdajah:

Katehismus edna malahna kniga (glagolica), Tübingen 1561. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu in mogočnemu knezu in gospodu, gospodu Maksimilijanu, kralju češkemu, nadvojvodi avstrijskemu itd.«

Katehismus edna malahna kniga (cirilica), Tübingen 1561. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlima, visokorodnemu knezu in gospodu, gospodu Johannu Fridrichu srednjemu ter njegovemu bratu Johannu Wilcheltu, vojvodi saškemu, deželnemu grofu v Döringu, grofu v marki Meyssen.«

Articuli ili deli prave stare krstianske vere (glagolica), Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlima, visokorodnemu knezu in gospodu, gospodu Johannu Fridrichu srednjemu ter nje-

govemu bratu Johannu Wilhelmu, vojvodi saškemu, deželnemu grofu v Döringu, grofu v marki Meyssen itd.«

Artikuli ili deli prave stare krstianske vere (cirilica), Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu, visokorodnemu knezu in gospodu, gospodu Filipu, hessenskemu deželnemu grofu, grofu od Katzenelnbogna, Dietza, Ziegenheima, Nidda itd.«

Prvi del novoga testamenta, va tom jesu ... (glagolica), Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu in mogočnemu knezu in gospodu, gospodu Maksimilijanu, kralju češkemu, nadvojvodi avstrijskemu, vojvodi burgundskemu, vojvodi zgornje in spodnje Šlezije, grofu moravske marke, grofu tirolskemu itd.«

Edni kratki razumni nauci, naipotrebnei ... (glagolica), Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu in visokorodnemu krščanskemu knezu in gospodu, gospodu Avgustu, vojvodi saškemu, Svetega rimskega cesarstva visokemu maršalu in volilnemu knezu, türinškemu deželnemu grofu, mejnemu grofu mišenskemu, magdeburškemu grajskemu grofu itd.

Edni kratki razumni nauci, naipotrebnei ... (cirilica), Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu in mogočnemu knezu in gospodu, gospodu Maksimilijanu, kralju na Češkem, nadvojvodi avstrijskemu, vojvodi burgundskemu, spodnje- in gornješlezijškemu, grofu Moravske marke, grofu na Tirolskem itd.«

Postila to est kratko istlmačenje svih nedelskih ... (glagolica), Tübingen 1562. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu, visokorodnemu knezu in gospodu, gospodu Krištofu, knezu württembergskemu in teškemu grofu mümpelgartskemu itd.«

Prvi del novoga testamenta, va tom su ... (cirilica), Tübingen 1563. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu, visokorodnemu knezu in gospodu, gospodu Wolffgangu, grofu od Pfalza na Renu, vojvodi bavarskemu, grofu od Veldentza itd.«

Postila to jest kratko istlmačenje svih nedelskih ... (cirilica), Tübingen 1563. Posvetilo je namenjeno: »Presvetlemu visokorodnemu knezu in gospodu, gospodu Albrehtu starejšemu, grofu Brandenburške marke, pruskemu vojvodi, grofu ščečinskemu, grofu kašubskemu in vendskemu itd, grajskemu grofu nürnbergskemu, knezu rügenskemu itd.«